

Мода: погляд у минуле

ПАНЧОХИ ТА ВЗУТТЯ

Перші в'язані шкарпетки було знайдено у коптських гробницях V століття н.е., потім, проте, мистецтво в'язання було надовго втрачено і відновлене тільки в XIII столітті.

До цього часу панчохи шили з полотна або тонкої шкіри. У середні століття панчохи, як самостійна частина одягу, не були відомі; в епоху бургундської та іспанської моди, тобто до XVII століття, носили кольорові, часто-густо багатокольорові панчохи-панталони.

Ноги від ступні через литки впритул до коліна обмотували вузькими смужками матеріалу. Тільки в XVI столітті в Іспанії мали загальне розповсюдження панчохи, зв'язані вручну. Англійський король Генріх VIII отримав з Іспанії одну пару панчіх як дорогий подарунок.

Іспанські панчохи прикрашали кольоровими вишитими клинами.

Панчохи-панталони (Beinling). Були в XII столітті у повсякденному носінні. Панчохи-панталони поділяли на панталони і довгі панчохи, які приєднувались до перших за допомогою шнурівки. До них носили високі черевики — до щиколотки. Іноді ж до панчохи просто прикріплювали шкіряну підошву. З XV століття панчохи становлять з панталонами одне ціле.

В 1589 р. англійський священник Уільям Лі винайшов перший в'язальний верстат для панчіх. Панчохи, зв'язані на верстаті, розпочинають витіснити модні тоді панчохи, зшиті із шовку та оксамиту. Проте повністю вони їх замінили тільки на кінець XVIII століття. Кавалери епохи бароко й рококо надягали до облягаючих панталон до колін білі шовкові панчохи; при Людовіку XIV носили світло-сині або червоні панчохи до колін.

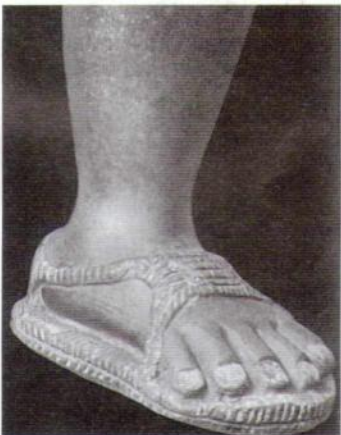
Елегантні жінки, наслідуючи маркізу де Помпадур, розпочинають носити мереживні панчохи.

В XIX столітті, з модою на довгі трубоподібні брюки, чоловічі панчохи втрачають своє значення, укорочуються, поступово перетворюючись у шкарпетки, які є частиною чоловічого одягу й дотепер.

Жінки усередині XIX століття розпочинають носити білі панчохи; чим більше укорочуються жіночі спідниці, тим більше уваги приділяється панчохам і взуттю.

В 1900—1914 рр. у моду входять фантастичні ажурні панчохи, більшою частиною мереживні, з різноманітними візерунками (вусики, квіточки), іноді ж ці візерунки мають символічне значення (якір, павутиння). Матеріалом для цих панчіх у більшості випадків є шовк і тонка бавовна (так званий фльор). Особливо елегантними вважали гладкоткані панчохи з ручною або машинною вишивкою певного мотиву (квіти, птаці тощо) або із вставками з брюссельських мережив. Поряд з цими елегантними панчохами носили панчохи спортивного характеру (картаті або смугасті), які теж іноді надягали до елегантного вбрання.

Із розвитком трикотажної промисловості після 1920 р. перемагають шовкові панчохи, переважно тілесного кольору. Потім панчохи із штучного шовку повністю замінили панчохи із синтетичних волокон. Час від часу повертається мода на кольорові шерстяні чи бавовняні панчохи, загалом це шерстяні панчохи, шкарпетки, гольфи, зв'язані вручну або машинного в'язання, залишаються приналежністю виключно спортивного одягу.

Нога в сандалії
(Невідоме місце знахідки в Перу)

Майстерня епохи пізньої готики з виготовлення пантофлів та дерев'яних черевиків
(Жост Амман. Взуттєвник. Різьба по дереву)

Під словом «взуття» мають на увазі всі його види, форму-основу яких становить підошва, що покриває усю ступню й захищає ногу від шкідливих зовнішніх впливів. З античних часів відомі сандалії з шнурівкою, які використовували в повсякденному носінні аж до епохи середньовіччя. Дотепер на Балканському півострові носять «опанки», дуже схожі на ці сандалії.

У середині століття розпочали носити особливі шкарпетки із шкіри або фетру, що доходили до коліна.

На них, особливо у негоду, взували дерев'яні сандалії.

Каблуки з'являються тільки в XVII столітті разом із взуттям до щиколоток, яке прикрашали бантами, стрічками й розетками. Червоні каблуки й червоні канти підошов були тоді привілеєм придворних дам і панів.

У XVII столітті поряд з ними носили великі чоботи, які воронкоподібно відстовбурчувались на рівні литки, а пізніш навіть прикрашали мереживом.

В XVIII столітті в моду входять дамські туфлі на високому каблуку, в XIX столітті їх замінили високі або напіввисокі черевики.

Черевики з пряжкою — взуття XVIII століття, що має чорний каблук, і, відповідно до достатків володаря, срібну чи золоту пряжку, іноді навіть прикрашену коштовним камінням. Такі черевики взували кавалери до білих панчіх і коротких облягаючих панталонів (в урочистих випадках і на вихід). Називали їх escarpins.

У 80-ті роки XIX століття в Англії з'явилося практичне взуття на низькому каблуку і з тупим носком.

Це взуття будь-якого виду (напівчеревики або черевики на шнурівці) виготовляли тільки з чорної або коричневої шкіри, а для особливих випадків — навіть з чорної лакованої шкіри; легкі літні черевики робили з білого полотна.

Черевики із шнурівкою (Stiefeletten) — низькі черевики першої та другої третини XIX століття.

Гамаші — панчохи, що застібаються, з сукана або шкіри, іноді також в'язані, без ступні. Вже франки та лангобарди носили панчохи, що зашнуровували, як засіб захисту від негоди; гамаші ж у сучасному розумінні з'явилися тільки в XVII столітті у Франції, й звідти розповсюдились в решту країн.

Для гамаш є характерною застібка на гудзики по боках. В XVIII столітті вони були частиною солдатської уніформи. Із появою калосів вони втратили своє практичне значення в дамській моді.

У чоловічій моді з'являються короткі напівгамаші: влітку — з білого полотна (запобігають потраплянню пилу у взуття), а взимку — із світло-сірого сукна.

Дерев'яні черевики — вирізали із шматка деревини й усілякими способами прикрашали, навіть інкрустували сріблом. Носять їх дотепер у приморських країнах (Голландія, Фінляндія, Фризські острови), бо по піску зручніше ходити на дерев'яній підошві, ніж на шкіряній.

Взуття XVII століття (Музей взуття, Готтвальдів):

а — пантофлі багатої дами; **б** — англійський черевик; **в** — черевик з гробниці барона Грізбека у Краловці; **г** — котурн.

Домашні туфлі — м'яке взуття, виготовлене з фетру або шерсті.

Личаки (російською — лапти) — недовговічне взуття з лика, березової кори тощо.

Селянські черевки (Bundschuhe) — вид личаків. Вони являли собою підошву із загнутими краями, яку прикріплювали до підйому ноги ремінцями. Цей вид взуття був відомий уже давнім германцям, сільські мешканці користувалися ним аж до XVI-XVII століть. З XIII століття вони стали символом народних мас, з XV століття — бойовим символом повставших селян. У Чехії їх також називали «опанки» й виготовляли з лика, фетру й деревини.

Пантофлі — виникли від котурна (багато прикрашене взуття з кольорової шкіри на товстій коркової підошві). Через Візантію це взуття потрапило до Італії, де називали його «пантофлі» — коркове взуття. На кінець XV століття воно з'являється у Франції (pantoufle). Спочатку це було чоловіче взуття, призначене надавати чоловікам імпульсності. В XIV та XV столітті пантофлі мали товсту дерев'яну підошву й взували їх на модне того часу дзьобоподібне взуття (німецькою їх називали Tüppen). В XVI столітті пантофлі стають приналежністю виключно жіночої моди. На кінець XVIII століття вони перетворюються у звичайні домашні туфлі, які отримують усілякі обласні назви.

Сандалії (з грецької) — найдавніше взуття загалом. Являло собою просто підошву, прикріплену до ноги ремінцями. Давні єгиптяни виготовляли це взуття із соломи, лика або папірусу. Класичну форму сандалій закарбовано у грецьких скульптурах. Римляни називали свої сандалії — soles. У знахідках із коптських гробниць, крім сандалій, виявили ще інший вид взуття — із шнурівкою, виготовлене з шматків шкіри, краї якої нарізано ремінцями. Сандалії з'явилися ще раз у кінці середньовіччя, проте потім надовго втратили своє значення і знову увійшли в моду тільки на кінець XVIII століття у Франції в епоху Директорії, коли панувала мода, що наслідувала античність.

Чоботи — ймовірно, вже із самого початку були солдатським взуттям, й відомі завдяки скульптурним творам давнього часу.

«Газет дю бон тон» (Gazette du bon ton) 1924 р.

В 20-ті роки в моду входить взуття подовженої форми. Часто-густо використовують різні види шкіри та пряжки

Модні риси матеріалів для сучасного взуття

Тенденція створення ефектів ручної майстерності помітна нині у оформленні матеріалів для літнього взуття. Натуральні шкіри мають вигляд, як оброблені вручну, причому по-різному на різних ділянках поверхні. Входять у моду виразні просторові тримірні фактури з грою світла на різних рівнях, як на барельєфах, що досягається глибоким тисненням, заминами, згинами, нерівномірними складками, що надають відчуття м'якості, або накладанням на шкіру другого шару (наприклад, сіток з усіляких матеріалів: рафії, рами, джуту, макраме, гіпюру та мережив).

Актуальні прозорі покриття, які дають змогу вібрувати кольору й світлу. Модна транспарентність створюється також ажурною перфорацією.

Становлять інтерес контрасти блискучого й матового. Вони досягаються оздобленнями, що імітують поверхні, піддані корозії, руйнуванню.

Як і досі, модною є ілюзія поношеності матеріалів, які стали старими (створюється подряпинами, потертостями, шліфуванням, що надає матеріалам вигляду нібито покритих пилом). Старими, тьмяними, ледь мерехтливими стають і шкіри з металізованим ефектом (з покриттям під бронзу, мідь та золото). Актуальні фактури з ефектом рідкого розплавленого металу з нібито застиглими патьоками, розпливливими краплями, нерівномірними й рельєфними.

Як і в моді для одягу, у взуттєвій розігрується ідея надання нової якості старим винтажним речам. Мода звертається до скринь й шаф бабусь, до старих часів, як тепер здається, людянішим, моральним, добрим. Тому в фокусі моди природність натуральних матеріалів. З метою надання природної м'якості й ніжності шкірам вишукують старі способи дублення та обробки.

Повертаються у моду товсті шкіри з навмисно підкресленими зморшками, пом'ятістю. У зв'язку з цим з'являється інтерес до шкір верблюдів, коней, кенгуру, биків. Природний вигляд й бідні обробки відзначають і більш тонкі шкіри ягнят, рептилій тощо.

Залишаються актуальними ефекти поношеності навіть для супердорогих матеріалів. Обробки передбачають нанесення подряпин, гофрування, надання туманного або абразивного ефекту. Застосовують також напівстертий металізований друк на поверхнях із заминами й подряпинами. Досягти старовинного вигляду допомагають обробки антик і флорантик.

Підкреслити природність й показати багатство фактури шкіри дають змогу прозорі покриття, лак, легкі фарби на водній основі. Продовжиться гра з перфорацією, лазерними просічками на матеріалах великої товщини. Дешеві шкіряні матеріали рекомендується облагороджувати вишивками, тисненням, друком рисунків у вигляді дрібних геометричних штампиків, граффіті, антималістичних двокольорових мотивів та рослинних у вікторіанському стилі.

Виробництво матеріалів для взуття стає все більш наукоємним. Як новинки пропонують дубльовані матеріали різних видів (поєднуючи, наприклад, шкіру і нейлон, шкіру й шовк тощо). Для декоративного оформлення взуття використовують великі, типу шорних; строчки контрастними нитками; мереживні стрічки; макраме; галуни, що оживлені вишивкою; шовкові шнури; в'язані; торочки із шкіри та хутра; хутрянні обкантовки; аплікації; люверси й хольнітени з окисованого металу.